

З ІСТОРІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

УДК [930.253:06.064](477)“1969/2011”

Анна Алексєєнко

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОНУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВИСТАВКОВИХ ЗАХОДІВ

Розглянуто особливості експонування науково-технічної документації, висвітлено досвід Центрального державного науково-технічного архіву України, набутий при організації виставкових заходів.

Ключові слова: Центральний державний науково-технічний архів України, науково-технічна документація, ініціативне інформування, виставкова діяльність.

Рассмотрены особенности экспонирования научно-технической документации, освещен опыт Центрального государственного научно-технического архива Украины, приобретенный при организации выставочных мероприятий.

Ключевые слова: Центральный государственный научно-технический архив Украины, научно-техническая документация, инициативное информирование, выставочная деятельность.

The peculiarities of exhibiting scientific and technical documentation were viewed, the experience of the Central State Scientific and Technical Archives of Ukraine gained in organizing exhibitions was highlighted.

Key words: the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine, scientific and technical documentation, proactive informing, exhibition activity.

Виставкова діяльність державних архівних установ, зокрема Центрального державного науково-технічного архіву України (ЦДНТА України), є одним із основних напрямів їхньої роботи щодо використання інформації документів. Від рівня її організації залежить формування іміджу та суспільного статусу архівів, поширення відомостей про склад і зміст Національного архівного фонду (НАФ), зміцнення і поглиблення міжнародних зв'язків українських архівістів.

Відповідно до свого профілю ЦДНТА України забезпечує реалізацію державної архівної політики щодо науково-технічної документації (НТД) – документації, яка фіксує процес і результати наукових досліджень, технічних розробок, а також шляхи й методи впровадження їх

© Анна Алексєєнко, 2011

у виробництво¹. Ця документація має деякі особливості, порівняно з управлінською, у тому числі й пов'язані з її демонстрацією. За час своєї діяльності ЦДНТА України накопичив значний досвід експонування НТД під час проведення виставок.

Такі заходи часто отримували широкий резонанс, тому цей напрям діяльності архіву добре висвітлено в газетних публікаціях, статтях та виступах працівників галузі на конференціях. Прослідкувати хроніку архівного життя, починаючи з 2000 р., дають змогу повідомлення у «Віснику Державного комітету архівів України»². Переважна більшість їх містить лише поточну інформацію. Спроби узагальнення досвіду виставкової роботи архіву за певний період зроблено у статтях М. Балишева «Виставкова та видавнича діяльність ЦДНТА України у першому півріччі 2008 року»³ та О. Гнезділо «Підготовка спільних виставкових проєктів Держархіву Харківської області з Центральним державним науково-технічним архівом України, музеями та бібліотеками»⁴ (за 2006–2009 рр.). Проте, аналіз усього масиву публікацій про ЦДНТА України, проведений на базі «Бібліографічного огляду» (Х., 2008)⁵, та матеріалів моніторингу, що зберігаються у відділі використання інформації документів, дає підстави стверджувати: дослідження, які розкривають загальні тенденції організації виставкових заходів у ЦДНТА України й характеризують методiku цього напрямку діяльності з урахуванням особливостей експонування НТД, досі не проводилися. Водночас, досвід ЦДНТА України буде корисним іншим архівним установам з огляду на широке залучення архівної НТД до оформлення документальних експозицій.

Пропонована нами стаття має науково-практичний характер і ґрунтується як на опублікованих і неопублікованих джерелах (фонд Р-48 «Архів архіву» ЦДНТА України), так і на власному досвіді підготовки документальних виставок. Її мета: дослідити виставкову діяльність ЦДНТА України за весь період його існування (1969–2011); визначити особливості експонування НТД; проаналізувати методичні напрацювання фахівців у цій царині.

Розглядаючи історію ЦДНТА України в аспекті проведення виставок, можна виділити кілька періодів, кожний з яких характеризується своєю інтенсивністю та методологічною основою виставкових заходів.

Звітні матеріали та протоколи методкомісії архіву свідчать про те, що на початковому етапі роботи ЦДНТА України демонстрації документів увага не приділялася. У 1976–1980 рр. основні зусилля архівістів спрямовувалися на забезпечення збереженості, організації обліку, вивчення складу і змісту НТД та комплектування архіву; в галузі науково-інформаційної діяльності – на каталогізацію⁶. Перші згадки про виставки датуються 1981–1986 рр., коли ЦДАНТД СРСР та ЦДАНТД УРСР розробляли спільну науково-дослідну тему «Форми і методи організації використання науково-технічної документації»⁷. Популяризація НТД у цей період здійснювалася шляхом оформлення і експонування стендових вітринних виставок та технічних альбомів. Так, на документальній базі архіву підготовлено фотоальбоми: «Первые довоенные пятилетки

України. 1929–1941 гг.», «Развитие промышленности Украины в IV–VI пятилетках» та фотовиставки: «60-летие образования СССР и научно-технический прогресс Украинской ССР», «Восстановление завода “Запорожсталь”», «Восстановление, реконструкция и развитие Одесского, Керченского и Новороссийского портов, вокзалов и судоремонтных заводов», «Союз нерушимый...», «Галерея выдающихся деятелей науки и техники», «А. Н. Бекетов – выдающийся зодчий»⁸.

Проаналізувавши досвід організації експозицій, керівництво архіву дійшло висновку про необхідність максимального наближення документальних виставок до музейних форм. З цією метою для роз'яснення змісту НТД для відвідувачів впроваджуються екскурсії, адже самостійно прочитати більшість креслень можуть тільки спеціалісти.

Ці міркування лягли в основу проекту створення у читальному залі ЦДАНТД України постійно діючої виставки з тематично змінними експозиціями, яка сприяла б пропаганді історії розвитку творчої науково-технічної думки. У 1991 р. заступник директора архіву Л. Верлока у статті «Виставка в ЦДАНТД України з історії розвитку науки і техніки. Якою їй бути?» писала: «Зміст експозицій передбачається продумати так, щоб відвідувачі мали змогу познайомитись з кожною конкретною галуззю науки і техніки від її виникнення до наших днів»⁹. До створення виставки планувалося залучати документи підприємств, установ, навчальних закладів, громадських і творчих об'єднань. Із цією метою у грудні 1991 р. архів та секція історії науки і техніки при Товаристві охорони пам'яток історії та культури провели регіональну нараду з представниками інформаційних служб і директорами музеїв. Заклики про надання експонатів у тимчасове користування лунали у ЗМІ¹⁰.

Проте письмових свідчень про реалізацію цього задуму не виявлено. Його здійсненню зашкодила передача архівної будівлі у власність Свято-Покровського монастиря, проведена на виконання Указу Президента України від 4 березня 1992 р. «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна»¹¹. Через брак площ ЦДНТА України був змушений відмовитися від читального залу – основного місця розміщення експозицій.

У зв'язку з відсутністю в архіві приміщення для проведення виставок працівники шукали нові форми популяризації НТД. Характерною особливістю наступного періоду є: демонстрація документів поза межами місця їх зберігання; розгортання експозицій у рамках роботи конференцій або урочистих зібрань; оприлюднення (переважно) документів з особових фондів.

Перший такий захід проведено у квітні–червні 1994 р. для слухачів Народного університету при Харківському художньому музеї, де було експоновано 20 оригіналів з фонду академіка архітектури О. Бекетова (1862–1941): креслення, архітектурні малюнки, ескізи будівель¹². Ним покладено початок розвитку «бекетівської теми» у діяльності ЦДНТА України. Документи цього видатного архітектора, визнані експертно-перевірною комісією архіву унікальними, викликають у спів-

організаторів виставок, а також у відвідувачів найбільший інтерес і запитуються найчастіше. Так, архівні виставки до 135-річчя від дня народження О. Бекетова впродовж 1997 р. експонувалися у п'яти закладах: з 25 березня по 30 травня – у Харківському художньому музеї; з 8 по 11 квітня – у Харківській державній академії міського господарства; потім – у Харківському будинку науки і техніки; а з 19 по 22 червня – під час «Кримських Бекетівських читань» – в Алуштинському меморіальному музеї¹³. Відтоді працівники архіву активно долучаються до вшанування пам'яті великого зодчого, беручи участь із доповідями та презентуючи тематичні добірки документів на щорічній конференції «Бекетівські дні».

Так, 29–30 березня 2007 р., під час роботи чергового Круглого столу, присвяченого святкуванню 145-річчя від дня народження О. Бекетова, співробітники відділу використання інформації документів у виставковій версії «Український архітектор і педагог О. М. Бекетов (1862–1941)» експонували близько ста архівних документів. Їх було згруповано у три розділи: «Частина I. Адміністративні, ділові та учбові споруди архітектора О. М. Бекетова», «Частина II. Культурно-просвітницькі, медичні та житлові споруди архітектора О. М. Бекетова», «Частина III. Ділове листування архітектора О. М. Бекетова»¹⁴.

Замовлення на проведення виставок надходять і з-за кордону. Налаштовуючи міжнародне співробітництво, ЦДНТА України надає копії для тимчасового експонування у Державному історико-літературному та природному музеї-заповіднику Олександра Блока (м. Солнечногорськ Московської області, РФ), Белгородському державному обласному архіві, Белгородському державному університеті (м. Белгород, РФ) тощо.

28 лютого 2001 р. ЦДНТА України спільно з Харківським відділенням Українського ботанічного товариства та кафедрою ботаніки Харківського національного університету імені В. Каразіна відзначили 90-річчя від дня народження іншого фондоутворювача архіву – відомого ботаніка-агростола професора Ю. Прокудіна (1911–1992). Знайомство з виставкою за документами його особового фонду супроводжувалося розповідями архівістів, спогадами нащадків, учнів та колег ученого¹⁵. По суті, вона перетворилася на комплексний захід, розрахований на всебічне використання архівної ретроінформації. Обов'язковою умовою експонування НТД вважається науковий коментар фахівця.

Цьому сприяло посилення уваги Державного комітету архівів України (далі – Держкомархів) до активізації виставкової роботи. 16 грудня 2003 р. схвалено «Концепцію виставкової діяльності Держкомархіву та державних архівних установ». У ній сформульовано основні принципи та пріоритети виставкової діяльності: «реалізація єдиної державної політики у сфері виставкової діяльності і координація дій державних органів, органів місцевого самоврядування, архівів у цій сфері; висвітлення складу і змісту Національного архівного фонду, форм діяльності архівів та послуг, що ними пропонуються; застосування різноманітних підходів до розв'язання основних проблем розвитку виставкової діяльності»¹⁶.

Виконання наказів Держкомархіву від 23 грудня 2003 р. № 1631¹⁷ і від 20 травня 2005 р. № 66¹⁸, якими затверджувалася згадана Концепція та аналізувався її вплив, започаткувало якісно новий період розвитку цього напрямку роботи у ЦДНТА України: розширився спектр експонованої НТД; сформувалася чітка аудиторна спрямованість виставкових заходів; створено їх методичне підґрунтя.

Знаковим стало запровадження довгострокового некомерційного проекту «Архівна науково-технічна документація до навчальних вузівських програм». Його призначення – «ініціативне інформування про склад і зміст НАФ засобами виставкового представництва: пропаганда форм і методів архівної роботи серед наукової студентської аудиторії вищих навчальних закладів з метою виховання документальної культури сприйняття архівного осередку; практичне формування молодого дослідника як всебічно обізнаного користувача архівною ретроінформацією (НТД); створення нових сприятливих умов для використання архівної НТД як джерельної бази у навчальній і науковій діяльності вищого навчального закладу»¹⁹.

Першим кроком до реалізації цього проекту було підписання 22 березня 2005 р. «Угоди про творчу співдружність» між ЦДНТА України та Харківською національною академією міського господарства²⁰. Враховуючи специфіку інформаційного потенціалу НТД, сторони визначили свої завдання: «практично наблизити до студентів здобутки української науки, дозволити молоді по-новому усвідомити історичні витoki щодо обраних у вузі спеціальностей, встановивши важливий зв'язок між минулим, сьогоденням та майбутнім»²¹.

Практика проведення документальних виставок у рамках лекційних курсів швидко поширилася й на інші вузи. Базами для них стали музеї останніх: Музей історії Харківського національного університету імені В. Каразіна, Музейний комплекс та Архітектурна майстерня реконструкції і реновації міського середовища Харківської національної академії міського господарства, очолювана професором В. Кодіним, Музей історії Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури, Музей історії Національного аерокосмічного університету імені М. Жуковського «ХАІ».

Втілюючи проект «Архівна науково-технічна документація до навчальних вузівських програм» у життя, архівісти організували близько двадцяти виставок різної тематики. Ось деякі з них: «Документальні джерела ЦДНТА України. Творча діяльність викладачів та вихованців ХІБІ (ХДТУБА)» (2005); «Творчість харківських архітекторів першої половини ХХ ст. Житлове будівництво» (2005); «Енергетика України: минуле і сьогодення» (2006); «До історії будівництва харківських споруд та промислових об'єктів: проектно-кошторисна документація» (2007); «Реставрація історичного центру м. Кам'янця-Подільського за документами ЦДНТА України» (2008), «Архітектура українських міст і селищ» (2008); «Рекреаційні об'єкти Західної України у фондах ЦДНТА України» (2009); «Проекти благоустрою Харкова. Перша харківська каналізація» (2009).

Паралельно проводилося оформлення експозицій для широкого загалу. З 2006 р. харків'янам запам'яталася виставка «Старовинні географічні карти та плани міст України». Її підготували спеціалісти ЦДНТА України, Державного архіву Харківської області та Харківського історичного музею, який, власне, і розмістив виставку в своїх експозиційних залах. На ній було представлено оригінали планів, креслень і карт окремих міст і сіл Слобідсько-Української (пізніше – Харківської) губернії, інших місцевостей²². Проведення виставки планувалося лише на червень, проте її термін продовжили на три місяці, зважаючи на великий інтерес відвідувачів музею²³.

Не менш резонансною виявилася виставка за документами ЦДНТА України на тему «Давні династичні поховання на території промислових підприємств сучасного Китаю», відкрита 21 березня 2008 р. у приміщенні Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Каразіна. Дався взнаки неординарний підхід архівістів до експонування НТД з проекту Лоянського заводу гірничорудного об'єднання (Китай): з масиву проектно-документації виокремлено документи, об'єднані під загальною назвою «Дані щодо давніх могил»²⁴. До експозиції увійшли генеральний план меж пошуків поховань на майданчиках цехів; зведені таблиці могил-склепів та плани їхнього розташування на території заводу; відомості щодо упорядкування давніх поховань у м. Лоян.

У 2008 р. започатковано традицію організовувати виставки до «Дня випускника Харківського університету», який щорічно відзначається у квітні. Це результат плідної співпраці державної архівної установи з громадською організацією. Документальна експозиція є інтелектуальною складовою загальноміського свята, відкриваючи перед його учасниками вікно у світ минувшини. За сприяння Асоціації випускників, викладачів і друзів Харківського національного університету імені В. Каразіна, яка виступила головним натхненником означених заходів, ЦДНТА України популяризував архівні документи за темами: «Історія Харківського університету через особистості (за документами особових фондів ЦДНТА України та Держархіву Харківської області)» (2008); «Документальна спадщина української наукової інтелігенції» (2010); «Без грифу секретно: документи з фондів ЦДНТА України» (2011).

Таким чином, виставки охопили усі групи науково-технічної документації: проектно-планувальні документи; конструкторсько-технологічні рішення; науково-дослідні розробки. На тлі значного урізноманітнення експонованої НТД постала необхідність методичного унормування підготовки виставкових заходів. Вирішити це завдання були покликані методичні рекомендації «Організація та проведення тематичної документальної виставки для вузівської аудиторії», схвалені Науково-методичною радою ЦДНТА України 12 грудня 2006 р. та відзначені премією на Конкурсі науково-методичних і науково-інформаційних робіт з архівознавства, документознавства, археографії за 2007 р. У них подано рекомендації щодо особливостей експонування НТД залежно від

їх інформаційного наповнення. Як відомо, у фондах ЦДНТА України зберігаються документи з 25-ти галузей народного господарства, що дають змогу здійснювати дослідження у широкому тематичному діапазоні. Тому при плануванні виставкового заходу за архівною НТД слід враховувати підготовчий етап, який передбачає ініціативне інформування архівом вузівських інституцій про конкретні можливості співпраці: проведення презентацій довідкових видань; популяризація НТД через публікації у ЗМІ; організація екскурсійно-лекційної роботи в архіві для студентської аудиторії тощо. Це сприяє накопиченню масиву замовлень на проведення тематичних виставкових заходів і допомагає в розробці наукової концепції документальної виставкової експозиції та її тематичного вирішення (на основі наближення завдань навчальної програми за спеціалізацією навчального закладу)²⁵.

Методикою передбачено заповнення тематико-експозиційного плану як головного документа з наукового проектування виставкової експозиції. Було вдосконалено і оформлення супроводу до НТД, зокрема етикетаж. Особливістю багатьох документів є громіздка багаточарова назва, яка включає як найменування проекту (науково-дослідної теми чи розробки), так і визначення його окремих складових (до уточнення найдрібніших деталей). При підготовці виставки її автори повинні виробити єдину уніфіковану схему описування експонатів та оформлення етикеток так, щоб вони були лаконічними і цілком передавали зміст НТД, а також містили архівні пошукові дані.

Важливим методичним посібником є також рекомендації «Розробка та демонстрація електронних презентаційних виставкових версій архівних документів», схвалені Науково-методичною радою архіву 8 квітня 2011 р. Вони є напрацюваннями Відділу використання інформації документів у сфері впровадження у роботу комп'ютерних технологій і розкривають деякі особливості експонування НТД у цифровому вигляді шляхом створення електронних презентаційних виставкових версій архівних документів.

Ця форма інформаційної діяльності останнім часом інтенсивно поширюється. Станом на 1 листопада 2011 р. у ЦДНТА України підготовлено 15 електронних презентацій за документами архіву. Серед них: «До історії Олександрівської (Вознесенської) ГЕС на р. Південний Буг», «Україна в міжнародному співробітництві у ХХ ст.», «Харківська університетська ботаніка і ботаніки (за документами ЦДНТА України)» тощо.

Застосування презентації як додатку до технічно складної та наукомісткої продукції, якою є архівна НТД, відкриває можливість продемонструвати у зручній для сприйняття формі велику кількість раніше невідомої графічної інформації. Це досягається шляхом розлогих пояснень до кожного документа. У таких текстових вставках зазначається: повна назва фонду/фондоутворювача; назва розробника документа та відомості з його історії; хронологічні межі фонду; назва проекту (для проектної документації); заголовок справи/одиниці зберігання, до складу

якої входить документ; відомості щодо археографічних особливостей документа; інша інформація, що подається відповідно до вимог Національного стандарту ДСТУ 4331:2004 «Правила описування архівних документів» та Загального міжнародного стандарту архівного описування ISAD (G):1999. Такі відомості доцільно вміщувати в окремому файлі, на який робити гіперпосилання²⁶.

Переваги електронних виставок відчутні з огляду на фактичне нівелювання габаритів документа. Значна кількість креслень має великі формати, які часто сягають довжини понад два метри. Ця особливість НТД завдає багато клопоту організаторам виставок, ставлячи їх перед загрозою невиконання наказу Держкомархіву України від 13 липня 2009 р. № 117 «Про заходи щодо посилення збереження документів під час експонування на виставках», що зобов'язує «Неухильно забезпечувати нормативні вимоги щодо експонування оригіналів документів у застиснутих вітринах, що замикаються і опечатаються, та контролювати відповідний режим їх експонування»²⁷. Зменшені копії не завжди чітко відтворюють оригінал. Застосування анімаційних ефектів у презентації уможливило представлення документа повністю, а не фрагментарно²⁸.

Швидкий розвиток сучасної інформаційної сфери призвів також до інтернетизації архівних установ. Вони наповнюють український сегмент Інтернету електронною документною інформацією у вигляді он-лайн виставок. Поява власного веб-сайту ЦДНТА України, який функціонує з 2009 р.²⁹, відкрила новий період у розвитку виставкової діяльності. Нині у спеціальній рубриці на головній сторінці сайту вміщено сім добірок: три з них розроблено за документами особових фондів; одну присвячено безпосередньо історії ЦДНТА України; три розкривають зміст проектно-документації. З ними можна познайомитися, слідуючи за посиланням: <http://www.archive.gov.ua/ukr/exhibitions.html>.

Через необмеженість просторово-часової демонстрації НТД в Інтернет-середовищі потрібно виважено підходити до відбору документів для експонування. Вибір обумовлюється такими вимогами: не допустити перевантаження віртуального інформмасиву незрозумілими неспеціалісту вузькопрофільними відомостями; надати експозиції цілісно-систематичного характеру; показати науково-технічні розробки найбільш важливі для розвитку галузі. При правильному підборі документів позитивну функцію для візуального сприйняття експозиції відіграє така властивість НТД як наочність. До виставки включається НТД, яка зосереджує в собі цінну інформацію, спроможну відтворити матеріальні образи (фотодокументи, карти, архітектурні та ескізні малюнки, креслення тощо).

Найбільший ефект експонування НТД досягається при їх комбінуванні з відповідними текстовими документами (машинописами та рукописами), а також у поєднанні з творами мистецтва та фотоілюстраціями. Вдалих експеримент щодо застосування такого прийому провели працівники ЦДНТА України і меценати з корпорації «Консалтингова група «Рубаненко і партнери». Спільну документально-мистецьку виставку

«Вулиця Хрещатик – від проекту реконструкції до сьогодні» урочисто відкрили 18 серпня 2011 р. – напередодні 20-ї річниці проголошення незалежності України – у галереї клубу «Вітальня на Дворянській»³⁰. Уперше проекти найвиразніших будівель Хрещатика (креслення головних і бічних фасадів, розгортки, плани) продемонстрували поряд з картинами художника Віктора Чурсіна. Захід став однією з яскравих подій у культурному житті м. Харкова у 2011 році.

Отже, за час своєї діяльності ЦДНТА України накопичив значний досвід організації документальної експозиції і виробив власні методики експонування НТД, які враховують основні особливості її демонстрації у різних формах (оригінали, копії, віртуальні цифрові зображення). В історії розвитку виставкової діяльності архіву чітко простежується кілька періодів: 1970–1981 рр. – відсутність уваги до експонування НТД; 1981–1992 рр. – розробка першооснов формування експозиції з історії науково-технічної думки; 1994–2005 рр. – перетворення документальної виставки на комплексний захід з метою популяризації ретроінформації; 2005–2009 рр. – розробка методичного підґрунтя виставкової роботи; з 2009 р. – започаткування проведення он-лайн виставок.

Електронне експонування за допомогою веб-ресурсів та презентаційних виставкових версій є перспективним напрямом виставкової роботи з огляду на можливість коментування документної інформації НТД, нівелювання габаритів креслень (у порівнянні з проблемами натурального експонування графічної документації), розширення термінів і меж експонування документів, а також відсутність потреби у придбанні спеціального виставкового обладнання.

¹ Архівістика: термінологічний словник / авт.-упоряд.: К. Є. Новохатський, К. Т. Селівестрова [та ін.]. – К., 1998. – 43 с.

² Вісник Державного комітету архівів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Publicat/Visnyk/>. – Назва з екрана.

³ Балишев М. А. Виставкова та видавнича діяльність ЦДНТА України у першому півріччі 2008 року // Харківський архівіст: наук.-інформ. вісн. – 2008. – Вип. 1. – С. 31–33.

⁴ Гнездо О. С. Підготовку спільних виставкових проєктів Держархіву Харківської області з Центральним державним науково-технічним архівом України, музеями та бібліотеками // Харківський архівіст: наук.-інформ. вісн. – 2009. – Вип. 2. – С. 33–42.

⁵ Центральний державний науково-технічний архів України: бібліогр. огляд за матеріалами періодичних видань. 1971–2007 рр. / уклад. Балишев М. А. – Х., 2008. – 62 с.

⁶ ЦДНТА України, ф. Р-48, оп. 1, од. зб. 251, арк. 4, 1976 р.

⁷ Там само, оп. 3, од. зб. 1378, арк. 1–12, 1989 р.

⁸ Там само, од. зб. 1378, арк. 4, 1989 р.

⁹ Верлока Л. Г. Виставка в ЦДАНТД України з історії розвитку науки і техніки. Якою їй бути? // Архіви України. – 1991. – № 5/6. – С. 87.

¹⁰ ЦДНТА України, ф. Р-48, оп. 4, од. зб. 11, арк. 7, 1992 р.

¹¹ Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 4 березня 1992 р. № 125. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=125%2F92>. – Назва з екрана.

¹² ЦДНТА України, ф. Р-48, оп. 4, од. зб. 71, арк. 1–2, 1994 р.

¹³ Там само, оп. 5, од. зб. 158, арк. 1, 1997 р.

¹⁴ *Мащенко О. М.* У Центральному державному науково-технічному архіві // Вісник ДКАУ. – 2007. – Вип. 1 (27). – С. 86.

¹⁵ ЦДНТА України, ф. Р-48, оп. 5, од. зб. 282, арк. 9, 2001 р.

¹⁶ Про схвалення Концепції виставкової діяльності Держкомархіву та Плану заходів з активізації виставкової діяльності: рішення колегії Державного комітету архівів України від 16 грудня 2003 р. // Вісник ДКАУ. – 2003. – Вип. 4 (16). – С. 86.

¹⁷ З оголошенням рішення колегії Державного комітету архівів України від 16 грудня 2003 р. «Про схвалення Концепції виставкової діяльності Держкомархіву та Плану заходів з активізації виставкової діяльності»: наказ Держкомархіву України від 23 грудня 2003 р. № 163 // Вісник ДКАУ. – 2003. – Вип. 4 (16). – С. 84.

¹⁸ З оголошенням рішення колегії Держкомархіву України від 19 квітня 2005 р. «Про хід виконання рішення колегії Держкомархіву від 23 грудня 2003 р. про затвердження Концепції виставкової діяльності та створення Виставкового центру Держкомархіву України: наказ Держкомархіву України від 20 травня 2005 р. № 66 // Вісник ДКАУ. – 2005. – 2 (22). – С. 49–50.

¹⁹ Методичні рекомендації з організації та проведення тематичної документальної виставки для вузівської аудиторії / уклад. М. А. Балишев. – Х., 2006. – С. 3.

²⁰ *Балишев М. А.* Новая жизнь архива // Слобода. – 2005. – 17 июня.

²¹ Угода про творчу співдружність від 22 березня 2005 р.

²² *Дождева О. Е.* Свидетели истории // Вечірній Харків. – 2006. – 15 черв.

²³ *Гнездо О. С.* Підготовка спільних виставкових проєктів Держархіву Харківської області з Центральним державним науково-технічним архівом України, музеями та бібліотеками // Харківський архівіст: наук.-інформ. вісн. – 2009. – Вип. 2. – С. 34.

²⁴ *Балишев М. А.* Виставкова та видавнича діяльність ЦДНТА України у першому півріччі 2008 року // Харківський архівіст: наук.-інформ. вісн. – 2008. – Вип. 1. – С. 31.

²⁵ Методичні рекомендації з організації та проведення тематичної документальної виставки для вузівської аудиторії / уклад. М. А. Балишев. – Х., 2006. – С. 5.

²⁶ Методичні рекомендації щодо розробки та демонстрації електронних презентаційних виставкових версій архівних документів / уклад. А. О. Алексєнко, М. А. Балишев. – Х., 2010. – С. 10.

²⁷ Про заходи щодо посилення збереження документів під час експонування на виставках: наказ Держкомархіву України від 13 липня 2009 р. № 117 // Вісник ДКАУ. – 2009. – Вип. 3 (36). – С. 11–12.

²⁸ Методичні рекомендації щодо розробки та демонстрації електронних презентаційних виставкових версій архівних документів / уклад. А. О. Алексєнко, М. А. Балишев. – Х., 2010. – С. 9.

²⁹ *Алексєнко А. О.* Створення веб-сайтів державних архівних установ України: досвід ЦДНТА України / А. О. Алексєнко // Збереження культурної спадщини в інформаційному суспільстві. Слово архівістів: матеріали Круглого столу, присвяч. 40-річчю ЦДНТА України. – Х., 2010. – С. 6.

³⁰ Вулиця Хрещатик – від проєкту реконструкції до сьогодення: буклет виставки. – Х., 2011. – 24 с.